

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-372-9-5>

THEORETICAL UNDERSTANDING OF EUROPEAN PRINCIPLES OF JUDICIAL PROCEEDINGS

ТЕОРЕТИЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРИНЦИПІВ СУДІВНИЦТВА

Cherevatyi M. Yu.

*Postgraduate Student at the Department
of State and Legal Disciplines,
Institute of Law, Economics
and International Relations,
International Humanitarian University
Odesa, Ukraine*

Череватий М. Ю.

*аспірант кафедри
державно-правових дисциплін
Інституту права, економіки
та міжнародних відносин,
Міжнародний гуманітарний
університет
м. Одеса, Україна*

Вихідною точкою теоретичного осмислення європейських принципів судівництва, на нашу думку, є розуміння терміна «принцип» у вітчизняній юридичній науці. Сам термін походить від лат. *principium* – начало, основа; та, згідно зі словником іншомовних слів, використовується у таких значеннях: «1. Основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеології; засада. 2. Особливість, покладена в основу створення або здійснення чогось. 3. Переконавання, норма, правило, яким керується хтось у житті і поведінці» [1]. У сучасній юридичній науці активно використовується термін «принцип», однак серед науковців досі відсутня єдність щодо його розуміння. Узагальнюючи аналіз наукової думки щодо принципів права, В. А. Шатіло виокремлює три основні підходи до їх тлумачення: широкий, вузький (нормативний) і доктринальний. Сам В. А. Шатіло є прихильником доктринального підходу; науковець наголошує, що «створення ефективного конституційного механізму державної влади повинно відбуватись під впливом як загальносоціальних, так і спеціально-юридичних принципів. Необхідно, щоб якісно оновлені, перспективні «керівні ідеї», «засади», «базові основи» втілились у конституційні норми, набули регулятивного значення для усього конституційного механізму державної влади та стали частиною конституційно-правової матерії» [2, с. 12].

Вузьке розуміння принципів демонструє В. О. Котюк, розмежовуючи «принципи права» і «правові принципи», які

відрізняються один від одного тим, що «правові принципи виникають, як правило, задовго до виникнення системи права і законодавства. Правові принципи, які закріплені в системі права і законодавства, переходять у принципи права» [3, с. 30].

Серед прихильників широкого розуміння принципів права – А. М. Колодій, який твердить, що «будь-які принципи, у тому числі і принципи права, є продуктом людської діяльності, результатом якої вони виступають й інтереси якої вони задовольняють. Принципи є соціальними явищами, як за джерелом виникнення, так і за змістом: їх виникнення зумовлюється потребами суспільного розвитку і в них відображаються закономірності суспільного життя» [4, с. 42].

Таке розуміння принципів доволі поширене у вітчизняній юриспруденції, однак воно базується на дещо застарілій традиції розглядати їх з позицій загальних засад, керівних ідей, що відображають об'єктивні закономірності розвитку суспільства і стосуються, по суті, лише національної правової системи.

На нашу думку, нині багато юридичних категорій, серед яких і принципи права, потребують теоретичного переосмислення. На цьому наголошує також М. І. Козюбра, який обстоює нові методологічні підходи до розуміння природи та класифікації принципів права в сучасних умовах глобалізаційних трансформацій, зокрема, аксіологічний. Так, учений вважає принципи права «найважливішим виразом правових цінностей», «концентрованим і певною мірою раціоналізованим (через конкретизацію) проявом основної мети і внутрішньої властивості права – справедливості» [5, с. 149]. У такому розумінні принципи набувають наднаціонального характеру. Вважаємо, що саме спільні цінності правових систем європейських держав сприяли їх об'єднанню, внаслідок чого 5 травня 1949 року була створена Рада Європи (РЕ), для «досягнення більшого єднання між її членами для збереження та втілення в життя ідеалів і принципів, які є їхнім спільним надбанням, а також сприяння їхньому економічному та соціальному прогресу» [6]. Спільним надбанням держав-членів РЕ є система цінностей, стрижнем якої виступають фундаментальні права та свободи людини, демократичні принципи організації та здійснення державної влади, а також ідеали правової і соціальної держави.

Варто відзначити, що Раді Європи належить провідна роль в європейському інтеграційному процесі, хоча сьогодні європейська інтеграція скоріше ототожнюється із функціонуванням Європейського Союзу, який поступово набув статусу потужного фінансово-економічного і політичного актора у сучасному світі, гаранта

демократичних цінностей і стандартів не лише європейського, а й міжнародного масштабу. Згідно зі ст. 2 Консолідованої версії договору про Європейський Союз, він заснований «на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини, зокрема осіб, що належать до меншин» [7].

У сучасній юридичній науці визначення поняття «європейські принципи» немає, понад те, за слушним зауваженням А. А. Пухтецької, «більшість досліджень містить загальне посилання на «європейські принципи» в розумінні загальних стандартів (але тому, до речі, часто використовують словосполучення «принципи і стандарти») положень, вимог, які символізують досягнення європейських регіональних організацій у правотворчій та правозастосовчій сферах» [8, с. 129]. Вважаємо, що повністю ототожнювати принципи і стандарти немає підстав, однак їх взаємозв'язок не підлягає сумніву. Так, у Бангалорських принципах поведінки суддів, схвалених Резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН 27.07.2006 р. визначається, що «принципи мають на меті встановлення стандартів етичної поведінки суддів» [9]. Інакше кажучи, цей міжнародний документ визнає принципи основою для формування стандартів, тобто тісно пов'язує їх між собою.

Аналізуючи особливості правопорядку Європейського Союзу, О. С. Передерій акцентує на ідеологічних засадах його правової регламентації, зокрема, проголошенні пріоритету універсальних цінностей ЄС як основи правової культури народів держав Європи [10, с. 52]. Продовжуючи цю думку, можна твердити, що цінності виступають об'єднуючим чинником не лише для держав-членів ЄС, а й для всіх країн європейського континенту. Так, отримуючи вираження в актах Ради Європи та Європейського Союзу у формі принципів, європейські цінності набувають універсального характеру, імперативності та загальної значущості для всіх європейських держав. Практично так само вважає Л. О. Корчевна, яка твердить: «авторитет окремих фундаментальних принципів, закріплених і захищених міжнародними угодами, наприклад, Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод чи договорами Європейського Союзу, надає їм характеру принципів наднаціонального рівня, які не можуть ігнорувати установчі органи країн, що підписали ці домовленості» [11, с. 12].

Отже, з урахуванням наведеного вище, пропонуємо таке визначення: європейські принципи судівництва – це фундаментальні європейські цінності, об'єктивовані у джерелах європейського права у вигляді норм-принципів, що визначають стандарти діяльності кожної держави – члена

європейської спільноти щодо організації та здійснення судової влади на національному рівні.

Література:

1. Принцип 1 / Словник іншомовних слів. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl>
2. Шатіло В. А. Загальнонаукові підходи до визначення принципів права та їх вплив на розвиток конституційного механізму державної влади. *Публічне право*. 2019. № 2(34). С. 9–14. DOI: 10.37374/2019-34-01.
3. Котюк В. О. Теорія права: Курс лекцій. Київ : Вентурі, 1996. 208 с.
4. Колодій А. М. Принципи права: генеза, поняття, класифікація та реалізація. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 42–46.
5. Козюбра М. І. Принципи права: методологічні підходи до розуміння природи та класифікації в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій. *Право України*. 2017. № 11. С. 142–164.
6. Статут Ради Європи від 05.05.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001#Text.
7. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями станом на 30.03.2010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text.
8. Пухтецька А. А. Європейські принципи адміністративного права та їх джерела. *Актуальні проблеми держави і права*. 2007. № 35. С. 128–132.
9. Бангалорські принципи поведінки суддів від 19 травня 2006 року. Схвалено Резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН 27.07.2006 № 2006/23. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_j67#Text.
10. Передерій О. С. Правопорядок Європейського Союзу: сутнісні особливості та вплив на трансформацію правопорядку України. *Часопис Київського університету права*. 2021. № 1. С. 50–56. DOI: 10.36695/2219-5521.1.2021.08.
11. Корчевна Л. О. Принципи як джерела права, їх роль в правовій системі. *Правовий вимір конституційної та кримінальної юрисдикції в Україні та світі. Перші юридичні читання : матеріали Всеукр. дистанційної конф., присвяч. 20-річчю створення екон.-правового ф-ту* (27 квіт., 2018 р., м. Одеса) : [зб. тез доп.] / ОНУ ім. І. І. Мечникова, ЕПФ ; уклад.: А. В. Левенець, О. В. Нарожна ; за заг. ред.: Л. О. Корчевна, І. А. Дришлюк . Одеса : Фенікс, 2018. С. 11–14.